

บทที่ 5

สรุป และ ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ที่ได้จาก เอกสาร งานวิจัย สรุปผลจากการประชุมวิชาการด้าน สาธารณสุขและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับการดำเนินการด้านนโยบายและการปฏิบัติงาน เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารและยาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับฝ่าย 3 ฝ่าย คือ ผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติงาน และผู้บริโภค

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ

1. ด้านนโยบายและการนำไปปฏิบัติ

1.1 ด้านการส่งเสริมคุณภาพด้านผลิตภัณฑ์อาหารและยา

- ด้านการพัฒนา การวิจัยและเฝ้าระวังคุณภาพและราคาของอาหารและยาใน ห้องตลาดให้มีความครอบคลุมและทั่วถึง ตลอดจนพัฒนาการตรวจสอบคุณภาพทาง ห้องปฏิบัติการให้มีประสิทธิภาพ

การดำเนินงานของ สสจ. เชียงใหม่ เกณฑ์ที่ใช้วัดผลการดำเนินงานจะอิง ตามแผนพัฒนาฉบับที่ 8 คือ ผลิตภัณฑ์อาหารและยาได้มาตรฐานอย่างน้อยร้อยละ 90 พบว่าด้าน ยานี้เข้ามาตรฐานตามเกณฑ์คือร้อยละ 90 และ 93.3 ในปี 2542 และ 2543 ตามลำดับ ส่วนด้าน อาหารยังทำได้ไม่ถึง ตามเกณฑ์ เพราะอาหารมีหลายชนิด และมีสารที่ใส่เจือปนหลายประเภท ทำให้ตรวจได้ไม่ครบ ดังนั้นส่วนกลางควรมีการแก้ไขข้อกำหนดเกี่ยวกับอาหารแต่ละชนิดว่าควร ตรวจหาสารอะไร ปริมาณเท่าไร ให้เหมาะสม

- ด้านสนับสนุนและส่งเสริมให้โรงงานผลิตอาหารและยาภายในประเทศปฏิบัติ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิต

การดำเนินงานของออย. ได้มีการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อยกระดับ การผลิตให้ทัดเทียมสากลและลดปัญหาการผลิตคือ การติดตามตรวจสอบกรณีสินค้าส่งออกเกิด ปัญหาในเรื่องความปลอดภัย โดยได้ตรวจสอบแนะนำผู้ผลิตกรณีที่มีปัญหา และการตรวจรับรอง ระบบการผลิตตามมาตรฐานสากล GMP และ HACCP เพื่อเป็นการพัฒนาสถานที่ผลิตอาหารของ ตนเอง ให้เป็นที่ต้องการของตลาดโลก ซึ่งสามารถมาขอการรับรองระบบเหล่านี้ได้ที่สำนักงาน

คณะกรรมการอาหารและยา รวมถึงจัดอบรมสัมมนาเพื่อพัฒนาสถานประกอบการและศักยภาพบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับระบบประกันคุณภาพอาหาร โดยมีการเตรียมการสำหรับการนำ GMP มาบังคับใช้ เป็นกฎหมาย และออกหนังสือรับรองให้กับสถานที่หรือผลิตภัณฑ์ที่ได้รับอนุญาตตามคำร้องขอ ตั้งแต่ ปี 2540 - ปัจจุบัน

การดำเนินงานของสสจ. เชียงใหม่ การดำเนินงานด้านการยกระดับการผลิตของผู้ประกอบการด้านอาหารและยาให้ได้ GMP พบว่า สามารถดำเนินการได้ผลคือผู้ประกอบการรายใหม่ มากกว่าผู้ประกอบการรายเก่า สำหรับเกณฑ์วัดผลการดำเนินงานคือผู้ประกอบการต้องได้ GMP ร้อยละ 100 โดยผู้ประกอบการรายใหม่ได้ GMP ร้อยละ 100 ส่วนผู้ประกอบการรายเก่าได้ GMP เพียงร้อยละ 60 เท่านั้น

การดำเนินงานของส่วนภูมิภาค (75 จังหวัดของประเทศไทย) ประจำปีงบประมาณ 2541 ในด้านการได้เกณฑ์มาตรฐานของสถานประกอบการของ สถานที่ผลิตยาแผนปัจจุบัน พบเข้าเกณฑ์ GMP คิดเป็นร้อยละ 81.05 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ ที่ ต้องเข้าเกณฑ์มาตรฐาน GMP ร้อยละ 100 สำหรับ สถานที่ผลิตน้ำบริโภค พบเข้าเกณฑ์มาตรฐานตามเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิต คิดเป็นร้อยละ 74.09 ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่ ต้องเข้าเกณฑ์มาตรฐานฯ ร้อยละ 60

- ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาอาหารและยาตลอดจนการวิจัยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและทันต่อเหตุการณ์

การดำเนินงานของ อย. การดำเนินงานด้านการวิจัยเกี่ยวกับอาหารและยาของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ประจำปีงบประมาณ 2543 มีดังนี้คือ โครงการศึกษาวิจัยเพื่อสนับสนุนการผลิตยาของโรงงานยาให้เป็นไปตาม cGMP ในปี 2543 และโครงการศึกษาวิจัยเพื่อกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการควบคุมวัตถุดิบที่ใช้ผลิตยาของประเทศไทย (โครงการต่อเนื่อง ปี พ.ศ 2541- 2544) โครงการวิจัยเพื่อปรับปรุงมาตรฐานการผลิตและความปลอดภัยของไอศกรีมที่ผลิตจากสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กทั่วประเทศ

การดำเนินงานของสสจ. เชียงใหม่ การดำเนินงานด้านนี้พบว่าสามารถดำเนินงานได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณจาก อย. และจากการดำเนินงานในปีงบประมาณ 2544 ที่ผ่านมานั้นได้มีการดำเนินการดังนี้ สนับสนุนให้สำนักงานพัฒนาชุมชน ทำวิจัยด้านการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดความรู้ในชุมชน และร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาทำวิจัยมาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์จากเนื้อสัตว์ และพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์จากเนื้อสัตว์ เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์แฮม หมูยอ ลูกชิ้น กุนเชียง ใส่อั่ว ซึ่งเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่ ให้มีมาตรฐานระดับโลก สำหรับในปีงบประมาณ

2545 มีโครงการทำวิจัยด้านเทคโนโลยีการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ให้มีระยะเวลานานขึ้นแต่มีคุณภาพดี ร่วมกับคณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมถึงการวิจัยและพัฒนาบรรจุภัณฑ์และการตลาด ให้กับสินค้าชุมชนต่างๆ ให้มีช่องทางการตลาดที่ชัดเจนและสดใส ซึ่งจะทำให้สินค้ามีการกระจายอย่างกว้างขวางมากขึ้น

- ด้านการกำกับดูแลความปลอดภัยด้านอาหารและยาอย่างมีประสิทธิภาพและครบวงจร

การดำเนินงานของ อย. ในปี 2543 ได้มีการดำเนินงานดังนี้คือพัฒนากฎระเบียบ ให้สอดคล้องกับข้อกำหนดคกติกาสากล ลดการควบคุมที่ไม่จำเป็น รวมทั้งปรับปรุงระบบการควบคุมอาหารให้เกิดความเท่าเทียมกันในด้านความปลอดภัยอาหาร (Equivalency) กับประเทศคู่ค้า ในลักษณะที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ (Transparency) ซึ่งผลการดำเนินงานที่ผ่านมาได้ปรับปรุงระบบการควบคุมโดยนำมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศ (Codex) มาประยุกต์ใช้กับคุณภาพมาตรฐานอาหารที่จำหน่ายในประเทศ ซึ่งขณะนี้ปรับปรุงแล้วจำนวน 22 ประเภท และปรับปรุงข้อกำหนดด้านฉลากอาหารให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ Codex 1 ฉบับ รวมถึงกำหนดให้มีหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP) เป็นข้อบังคับพื้นฐานสำหรับการผลิตอาหาร เพื่อยกระดับการผลิตให้เกิดความปลอดภัย สอดคล้องกับหลักสากล นอกจากนี้ได้จัดทำโครงการศึกษาความปลอดภัยด้านอาหาร คือ โครงการศึกษาโดยใช้หน่วยตรวจสอบเคลื่อนที่เพื่อประเมินสถานการณ์และตรวจสอบอาหารตามมาตรฐานความปลอดภัยด้านอาหาร (Mobile Unit) และ โครงการศึกษาคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารกระป๋องที่มีความเป็นกรดต่ำของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

- ด้านการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานของอย. พบว่า อย. มีการกระจายให้หน่วยงานระดับท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลนครและเทศบาลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพมากขึ้น กำหนดแนวทางและขอบข่ายภารกิจให้ภาคเอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการที่มีใช่งานบังคับใช้ตามกฎหมาย รวมถึงพัฒนาการดำเนินการเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพการดำเนินงานของ สสจ. เชียงใหม่ พบว่ามีความร่วมมือของการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารและยาของภาครัฐและเอกชน โดยรวมดีขึ้นเนื่องจาก Compliance Policy คือข้อตกลงร่วมดำเนินการที่มีการทำทุกปีทำให้มีการทำงานเป็นทีมมากขึ้น และดำเนินงานในรูปแบบที่เหมือนกันทั้งประเทศ แต่เนื่องจากมีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน อีกทั้งการประสานงาน

ระหว่างหน่วยงานยังไม่ดีและทั่วถึงเพียงพอ ทำให้การดำเนินงานยังไม่ชัดเจนและบรรลุผลเท่าที่ควร

1.2 ด้านการส่งเสริมคุณภาพผลิตภัณฑ์ด้านผู้ประกอบการ

- ด้านการพิจารณาระบบอนุญาตการขึ้นทะเบียนตำรับอาหารและยา

การดำเนินงานของ อย. ได้มีการดำเนินงานเกี่ยวกับพิจารณาอนุญาตการขึ้นทะเบียนตำรับอาหารและยา รวมถึงทบทวนทะเบียนตำรับอาหารให้มีความเหมาะสม ได้แก่ การออกใบอนุญาตผลิต นำเข้า และอื่นๆ รวมทั้งแก้ไขเปลี่ยนแปลง การออกใบสำคัญการขึ้นทะเบียนตำรับอาหารและยา (รวมทั้งการแก้ไข) การออกใบสำคัญการใช้ฉลาก/ทะเบียน (รวมทั้งการแก้ไข) ใบอนุญาตการโฆษณา การออกใบรับรองผลิตภัณฑ์อาหารและยาเพื่อการส่งออก

การดำเนินงานของ สสจ. เชียงใหม่ ได้มีการสำรวจจำนวนผู้ประกอบการค้าอาหารและจำนวนทะเบียนตำรับอาหาร และแก้ไขเลขทะเบียนอาหาร รวมถึงการอนุญาต การย้าย การเลิก และการแก้ไข ใบอนุญาต ต่าง ๆ จากการดำเนินงาน พบว่าผู้ประกอบการมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงด้านเอกสารตลอดปี ซึ่งในการดำเนินการแต่ละประเภทนั้นมีความแตกต่างกันในรายละเอียดมากจนบางครั้งทำให้ผู้ประกอบการคิดว่า สสจ. เชียงใหม่ ดำเนินการล่าช้าทำให้เกิดความไม่เข้าใจ การแก้ไขปัญหาก็คือกลุ่มงานได้จัดทำระบบ SOP (Standard Operating Procedure) หรือมาตรฐานการปฏิบัติงาน เพื่อที่จะให้ผู้ประกอบการได้ทราบขั้นตอนอย่างชัดเจน รวมทั้งมีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไข ลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการลงเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ภาคเอกชน โดยโครงการพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานนี้ได้จัดทำไปแล้วในด้าน Pre-marketing คือการปรับปรุงเกี่ยวกับการออกใบอนุญาต การบริการประชาชนให้ได้รับความสะดวก รวดเร็วในการขออนุญาต โดยมีลักษณะการเป็น One stop service มีการจัดเจ้าหน้าที่รับผิดชอบบริการและอำนวยความสะดวก ตลอดเวลา และจะดำเนินการต่อเนื่องตลอดไปจนครบทุกด้านในปี 2544

- ด้านการพัฒนากฎหมายให้ทันสมัยและเอื้ออำนวยต่อการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคด้านอาหารและยา

การดำเนินงานของ อย. ในปี 2543 มีการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารและยาให้มีความทันสมัยเอื้ออำนวยสถานการณ์ โดยด้านนี้จะเน้นการส่งเสริมการพัฒนาจากสมุนไพรและยาแผนโบราณและขจัดปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตยา รวมทั้งเพิ่มมาตรการให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค โดยมีการใช้หลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตยาและหลักเกณฑ์ที่ดีในการขายยา การรายงานอาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา และการติดตามความปลอดภัยของยา เพื่อให้สามารถคุ้มครองความปลอดภัยแก่ผู้บริโภคได้ทั่วถึงขึ้น ส่วนด้านอาหารนั้น รัฐบาลมีนโยบายที่จะให้เปลี่ยนแปลงหลักการจากการ

ควบคุมมาเป็นการกำกับดูแลให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เน้นการกำกับติดตามและส่งเสริมการส่งออก ทำให้ต้องมีการแก้ไขปรับปรุงร่างกฎหมายว่าด้วยอาหารและยาขึ้นใหม่ ทั้งฉบับ ให้มีความทันสมัยและเหมาะสม เพื่อให้ความคุ้มครองความปลอดภัยแก่ผู้บริโภคยิ่งขึ้น

- ด้านกำกับดูแลสถานประกอบการให้ดำเนินการถูกต้องตามกฎหมายและให้อาหารและยามีคุณภาพปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งดำเนินการแก่ผู้กระทำฝ่าฝืนกฎหมาย

การดำเนินงานของ สสจ.เชียงใหม่

การตรวจสอบสินค้าและผลิตภัณฑ์ ณ สถานที่จำหน่าย พบว่าผู้ประกอบการมีการจำหน่ายถูกต้องประมาณร้อยละ 70-80 โดยจากการตรวจสอบผลิตภัณฑ์ที่วางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ก็ยังพบว่าสินค้าหลายชนิดมีปัญหาการหมดอายุ การเสื่อมคุณภาพ และไม่มีทะเบียนจำหน่ายอยู่ สำหรับข้อเสนอแนะของผู้ปฏิบัติงานคือ ควรมีการอบรมให้ความรู้แก่พนักงานของห้างต่าง ๆ โดยเฉพาะฝ่ายจัดซื้อและฝ่ายตรวจสอบคุณภาพสินค้า ควบคู่ไปกับการตรวจดำเนินการต่อผู้ผลิตและต่อผู้จำหน่าย (ห้างสรรพสินค้า) ตามกฎหมายอย่างเฉียบขาด

การดำเนินการทางกฎหมายแก่ผู้ประกอบการที่ฝ่าฝืนกฎหมาย พบว่ามีความชัดเจนพอสมควรเนื่องจากมีการใช้ข้อตกลงร่วมปฏิบัติการระหว่าง อย. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลการดำเนินงานพบว่าอาหารเป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่มีการดำเนินการทั้งตักเตือน ปรับ และสั่งฟ้องสูงสุด รองลงมาคือ ยาและสารเสพติดตามลำดับ ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าผลิตภัณฑ์อาหารมีความหลากหลายทั้งชนิดและปริมาณ การผลิตจะให้ได้มาตรฐานทุกครั้งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากสำหรับผู้ประกอบการ เนื่องจากยังอาศัยความเคยชินและประสบการณ์การผลิตแบบดั้งเดิมอยู่ ดังนั้นควรจะต้องมีทั้งการร่วมกันพัฒนาในด้านเทคนิคการผลิตและการควบคุมกำกับดูแล ให้เป็นไปตามกฎหมายโดยเฉียบขาด

การดำเนินงานโครงการร้านชำปลอดยาอันตราย จากผลการสำรวจการขายยาในร้านขายของชำในจังหวัดเชียงใหม่ ที่สำรวจทั้งหมด ในปี 2543 พบว่า การขายยาต้องห้ามในร้านขายของชำในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด มีแนวโน้มลดลงชัดเจน โดยเฉพาะยาเสพติด วัตถุออกฤทธิ์ ยารักษาโรค ยาฉีด ยาควบคุมพิเศษ แต่ยาปฏิชีวนะ ยาไม่มีทะเบียน ยังลดลงไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากยาสามัญประจำบ้านบางส่วนได้เข้าไปทดแทนยาอันตรายประเภทต่าง ๆ ในร้านชำ โดย สสจ.เชียงใหม่ได้เสนอความเห็นที่กระทรวงสาธารณสุข โดยทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเร่งแก้ไขบัญชีรายการยาสามัญประจำบ้านให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเป็นจริงจากการใช้ของประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีทางเลือกในการใช้ยาที่กว้างขึ้นต่อไปในอนาคต

และควรมีกรรมการระดับชาติมาดูแลโดยเฉพาะเพื่อให้ราชการยาสามัญประจำบ้านมีความครอบคลุมมากขึ้น

การดำเนินงานของส่วนภูมิภาค (75 จังหวัดในประเทศไทย) ประจำปีงบประมาณ 2541 ด้านการกระทำฝ่าฝืนของผู้ประกอบการที่จำหน่ายยาและวัตถุออกฤทธิ์ พบว่าการขายยาอันตรายมีการฝ่าฝืนสูงสุด คือร้อยละ 24.05 ในร้านขายยาแผนโบราณ และพบร้อยละ 11.79 ในร้านขายของชำ ส่วนปัญหารองลงมา คือการขายยาหมดอายุ พบร้อยละ 13.36 ในร้านขายยาแผนโบราณ และพบร้อยละ 10.49 ในร้านขายยาแผนปัจจุบัน ยาเฉพาะบรรจุเสร็จๆ ปัญหาที่พบน้อยที่สุด คือการขายยาชุด โดยพบเพียงร้อยละ 3.43 ในร้านขายของชำ พบร้อยละ 0.31 ในร้านขายยาแผนปัจจุบัน และไม่พบการขายยาชุดในร้านขายยาแผนโบราณ ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาจึงควรเน้นนโยบายในการปราบปรามการขายยาอันตรายในร้านขายยาแผนโบราณ และร้านขายของชำและเข้มงวดกับการตรวจยาหมดอายุในร้านขายยาแผนปัจจุบันเฉพาะยาบรรจุเสร็จๆและร้านขายยาแผนโบราณ นอกจากนี้ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้มีการดำเนินการเปรียบเทียบปรับผู้ประกอบการตาม พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 และพระราชบัญญัติอาหาร 2522 รวมถึงมีการดำเนินการร้องทุกข์ดำเนินคดีผู้กระทำผิด

- ด้านการพัฒนาสถานที่จำหน่ายยาให้เป็นแหล่งบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพในชุมชนและสนับสนุนให้บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขในสถานพยาบาลและสถานที่จำหน่ายยา ส่งจ่ายยา และใช้ยาอย่างเหมาะสม

การดำเนินงาน ของ สสจ. เชียงใหม่ พบว่า ด้านยา ได้มีการตรวจสอบสถานที่ร้านขายยาประเภทต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ และมาตรฐานร้านขายยาอยู่ในระดับที่น่าพอใจ เนื่องจากในปี 2542 มีโครงการร้านขายยาพัฒนาซึ่ง สสจ.เชียงใหม่ได้ร่วมกับคณะเภสัชศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา จัดทีมพัฒนาร้านขายยา มีร้านขายยาประเภทต่าง ๆ เข้าร่วมโครงการจำนวนมาก มีการพัฒนาปรับปรุงสถานที่ พัฒนาด้านข้อมูลวิชาการมากขึ้น และมีการออกตรวจแนะนำ ให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งได้มีการพัฒนาแบบตรวจร้านขายยาประเภทต่าง ๆ ขึ้นใหม่ มีรายละเอียดที่ชัดเจนสามารถใช้ประกอบการตรวจสอบได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ สสจ.เชียงใหม่ ยังได้พัฒนาระบบการตรวจร้านขายยาโดยใช้แบบมาตรฐานการตรวจขึ้นมาในปี 2543-2544 เพื่อแก้ไขการตรวจร้านของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีการปฏิบัติไม่เหมือนกัน รวมทั้งเป็นตัวชี้วัดคุณภาพของร้านขายยานั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี และในปี 2544 กลุ่มงานได้จัดทำโครงการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการพัฒนาปรับปรุงสถานประกอบการของตนเอง หลังจากได้รับใบอนุญาตไปแล้ว ยกเว้นเข้าสู่อะบบ GMP ทุกแห่ง ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมที่สถานประกอบการทุกแห่งต้องเข้าสู่อะบบนี้ในปี 2546

- ด้านการยกระดับสถานที่ผลิตอาหารที่มีคุณลักษณะอุตสาหกรรมในครัวเรือนให้มีสัญลักษณ์ที่ดี

ผลการดำเนินงานของสสจ. เชียงใหม่

การพัฒนากระบวนการผลิตอาหาร ในด้านการพัฒนาระบบการผลิตนั้น ในปี 2542 ได้มีการพัฒนาแบบตรวจ GMP ของโรงงานผลิตอาหารประเภทต่าง ๆ เช่น แบบตรวจ GMP ของโรงงานน้ำดื่ม แบบตรวจ GMP ของกลุ่มอาหารสำเร็จรูป (พป,พท) ซึ่งจะทำการตรวจสอบสถานที่ที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ส่วนโรงงานน้ำดื่มนั้นได้มีการนำระบบ HACCP มาแก้ไขปัญหการผลิตและยกระดับการผลิต ในปี 2544 กลุ่มงานได้จัดทำโครงการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการพัฒนาปรับปรุงสถานประกอบการของตนเองหลังจากได้รับใบอนุญาตไปแล้วยกระดับเข้าสู่ระบบ GMP ทุกแห่ง ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมที่สถานประกอบการทุกแห่งต้องเข้าสู่ระบบนี้ในปี 2546 นอกจากนี้ยังได้มีการดำเนินงานส่งเสริมคุณภาพของผลิตภัณฑ์สุขภาพในโครงการ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์โดย ได้มีการอบรมความรู้ด้าน GMP แก่กลุ่มแม่บ้านต่างๆ

- ด้านการส่งเสริมยาแผนโบราณและสมุนไพร

การดำเนินงาน ของ อย.ได้วางแนวยุทธศาสตร์ให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการแพทย์แผนไทย การปฏิรูประบบราชการและการบริหารให้มีแผนงานร่วมกัน และการผสมผสานให้การบริการด้านการแพทย์แผนไทย ในระบบสาธารณสุขของรัฐทุกระดับ จึงอาจนับได้ว่านโยบายของรัฐมีแนวโน้มที่ดีต่อการพัฒนาของยาแผนโบราณและยาสมุนไพร สำหรับการดำเนินงานด้านการส่งเสริมยาแผนโบราณและยาสมุนไพรที่ผ่านมามีดังนี้คือ มีการปรับปรุงราชการยาสามัญประจำบ้านของยาแผนโบราณ ให้มีเพิ่มมากขึ้นและมีความยืดหยุ่นในการขอขึ้นทะเบียนตำรับยามากยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมให้มีการใช้ยาแผนโบราณอย่างแพร่หลายมากขึ้นสำหรับการรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยๆทดแทนการใช้ยาแผนปัจจุบัน เริ่มจัดทำบัญชียาจากสมุนไพรไว้ในรายการบัญชียาหลักแห่งชาติ จัดทำหลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิตยาจากสมุนไพร เพื่อยกระดับมาตรฐานของผู้ผลิตยาแผนโบราณและยาสมุนไพรภายในประเทศและเป็นการส่งเสริมการส่งออกยาจากสมุนไพร รวมถึงจัดทำ monograph ของสมุนไพรไทยตีพิมพ์ใน Thai Herbal Pharmacopoeia

การดำเนินงาน ของสสจ. เชียงใหม่ พบว่า ปัญหาที่พบในการด้านส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตยาแผนโบราณ ยาสมุนไพรมีหลายประการดังนี้คือ 1) โรงพยาบาลของรัฐยังมีการบรรจุ บุคลากร อายุรเวช, เกษัชแผนโบราณ ไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร 2) การขอขึ้นทะเบียนตำรับยาสมุนไพรชากมาก เพราะกฎหมายกำหนดให้ผู้ผลิตยาสมุนไพรต้องขออนุญาตเป็นโรงงานผลิตยาจะผลิตในบ้าน หรือใต้ถุนบ้านไม่ได้ และต้องผลิตให้ได้ GMP ซึ่งทำได้ยาก และมี ค่าใช้จ่ายสูง

ผู้ผลิตบางรายก็ไม่สามารถผลิตได้ ทำให้ยังมีปัญหาผู้ประกอบการลักลอบขายผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนในท้องตลาดอยู่เนื่องจากกฎหมายด้านสมุนไพรยังไม่เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมการผลิตภัณฑ์สมุนไพรเท่าที่ควร ดังนั้น ควรมีการแก้ไขกฎหมายด้านการผลิตสมุนไพรให้ชัดเจน ให้มีการแบ่งลักษณะภูมิปัญญาไทยให้ชัดเจนเป็นระบบ โดยมีกฎหมายมารองรับ

- ด้านการพัฒนาระบบการคัดเลือกและจัดหายาในสถานพยาบาลให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนปรับปรุงรายการยาที่เหมาะสมในแต่ละแหล่ง

การดำเนินงานของ สสจ. เชียงใหม่ จากการดำเนินงานตามนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค ด้านการคัดเลือกยาและเวชภัณฑ์ให้มีคุณภาพ มาตรฐาน พบว่า ในปี 2544 มี การดำเนินการสืบราคาในการจัดซื้อเวชภัณฑ์รวมทั้งจังหวัด สำหรับการดำเนินงานในปี งบประมาณ 2545 ของ สสจ. เชียงใหม่พบว่ายังมีปัญหาหลายประการ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับการคัดเลือกรายการยาที่เหมาะสมของสถานพยาบาลที่มีขนาดใหญ่ และปัญหาการส่งข้อมูลของบริษัทยาไม่ครบถ้วนและไม่มีค่านำเชื่อถือเท่าที่ควร รวมถึงมีการจัดส่งยาจากบริษัทล่าช้า และสำหรับข้อเสนอแนะแก่ ส่วนกลางคือ ควรมีการจัดสัมมนาวิชาการเรื่องการบริหารจัดการการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์รวมเพื่อ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ทุก

1.3 ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้บริโภคร

- ด้านการกำกับดูแลข้อมูลด้านฉลากและเอกสารกำกับอาหารและยาให้มีข้อมูล ถูกต้องครบถ้วนและมีประโยชน์ต่อผู้บริโภค

การดำเนินงานของ อย. ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ คือ การรับรู้ และการใช้ประโยชน์ข้อมูลบนฉลากอาหาร และการพิจารณาอนุญาตและการยื่นขออนุญาตเกี่ยวกับการแสดงฉลากโภชนาการบนฉลากอาหาร

การดำเนินงานของส่วนภูมิภาค (75 จังหวัดของประเทศไทย) ใน ปีงบประมาณ 2541 ในด้านการตรวจเฉพาะฉลากอาหารควบคุมเฉพาะ 251,205 ตัวอย่าง พบ ถูกต้อง ร้อยละ 86.25 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ต้องมีฉลากถูกต้อง ร้อยละ 90 ส่วนฉลาก อาหารกำหนดคุณภาพมาตรฐาน ฉลากอาหารทั่วไป และฉลากถุงยางอนามัย ไม่มีการรายงานการ ตรวจ

การดำเนินงานของ สสจ. เชียงใหม่ พบว่ายังทำได้ไม่ทั่วถึงและยังไม่ บรรลุตามเกณฑ์ของ อย. คือ อาหารและยามีการแสดงฉลากถูกต้องเกินร้อยละ 90 โดยอาหารและ ยาส่วนใหญ่มีการแสดงฉลากถูกต้องเพียงร้อยละ 78.9 และ จากการส่งตรวจตัวอย่างยา พบว่าแสดง ฉลากถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 88.9

- ด้านการควบคุมดูแลกระบวนการส่งเสริมการขายโดยเฉพาะอย่างยิ่งการขายตรงและการโฆษณาให้มีข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงครบถ้วน

การดำเนินงานเฝ้าระวังการโฆษณาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

การดำเนินงานของอย. ในปี 2543 ได้ดำเนินการตรวจสอบการโฆษณาผลิตภัณฑ์สุขภาพตามสื่อต่างๆทุกประเภท หลังจากที่ผลิตภัณฑ์ออกสู่ท้องตลาดในเขตกรุงเทพฯ ว่ามีการดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือไม่ โดยสามารถตรวจสอบได้ทั้งสิ้น คิดเป็นร้อยละ 235.66 ของเป้าหมาย โดยยาตรวจสอบได้ คิดเป็นร้อยละ 1,099.40 ส่วนอาหารตรวจสอบได้คิดเป็นร้อยละ 100.53 เป็นต้น

การดำเนินงานของสสจ. เชียงใหม่ ในปี 2543 พบปัญหาหลายประการ คือ การโฆษณาโอ้อวด ข้อมูล, สรรพคุณเกินความจริง, การโฆษณาโดยไม่ได้รับอนุญาต, การโฆษณาแอบแฝง เป็นต้น ในส่วนของการติดตามตรวจสอบทำได้ยาก เพราะลักษณะ MLM ไม่รู้ว่าขายที่ไหนทำให้หาหลักฐานเอาผิดได้ยาก สำหรับข้อเสนอแนะในการดำเนินงานก็คือการใช้โฆษณาด้านโฆษณา เช่น โครงการอ่านฉลากก่อนซื้อของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ซึ่งได้ผลเป็นอย่างมาก และควรให้ความรู้แก่ผู้บริโภคให้รู้เท่าทันไม่หลงเชื่อการขายตรงหรือโฆษณาที่หลอกลวง หรือเกินจริง รวมทั้งควรให้ความรู้ว่ามีเมื่อเกิดปัญหาแล้วต้องการจะไปร้องเรียน ควรไปร้องเรียนที่ไหน และดำเนินการอย่างไรบ้าง

- ด้านการดำเนินการโครงการพัฒนาศักยภาพผู้บริโภคของ อย.

ได้เน้นการเพิ่มศักยภาพความเข้มแข็งแก่ผู้บริโภคโดยสนับสนุนให้มีการดำเนินงานโดยผ่านองค์กร เช่น องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อผู้บริโภค โรงเรียน สถาบันการศึกษา สมาคมผู้ประกอบการ และองค์กรต่างๆ โดยสนับสนุนให้ดำเนินการเผยแพร่ความรู้ ปลุกจิตสำนึกในการคุ้มครองตนเอง รวมทั้งกันเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคและร่วมดำเนินการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องใช้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย โดยให้องค์กรที่มีความพร้อมเสนอโครงการเข้ามาให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาพิจารณาทั้งนี้เพื่อปรับมาตรการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคให้มีความสะดวก คล่องตัว ไม่ติดระบบราชการ โดยมีการดำเนินโครงการต่าง ๆ ได้แก่ โครงการพัฒนาศักยภาพผู้บริโภค โครงการเสริมสร้างความตื่นตัวในการปกป้องสิทธิผู้บริโภค โครงการสายด่วนผู้บริโภค โครงการประชาสัมพันธ์เชิงรุกทางหนังสือพิมพ์ การประสานบริการเรื่องร้องเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลร้องเรียน การเผยแพร่ความรู้ด้านการคุ้มครองผู้บริโภคผ่านสื่อต่างๆ งานด้านระบบสารสนเทศ โครงการอ่านฉลากก่อนซื้อ โครงการรณรงค์ อ่านฉลากโภชนา

2. ด้านความเห็นของผู้ปฏิบัติงานและผู้บริโภคเกี่ยวกับนโยบายและการปฏิบัติงาน

ผู้บริโภคมีความคิดเห็นที่สามารถดำเนินงานได้สอดคล้องตามนโยบายเป็นอย่างดี ส่วนผู้บริโภคมีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานตามนโยบายในแผน ๗ 8 ของผู้ปฏิบัติงานยังไม่บรรลุผลและสอดคล้องตามนโยบาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะใช้เกณฑ์ชี้วัดผลการปฏิบัติงานต่างกัน โดยผู้ปฏิบัติงานก็ใช้มาตรชี้วัดผลปฏิบัติงานจากส่วนกลางเป็นเกณฑ์ในการประเมินผลการปฏิบัติงานตามนโยบาย ส่วนผู้บริโภคใช้การได้รับการคุ้มครองตามสิทธิผู้บริโภค เป็นเกณฑ์ในการวัดผลการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งผู้บริโภคมีความคิดเห็นว่ายังไม่ได้รับการคุ้มครองตามสิทธิผู้บริโภคเกือบทุกด้านเท่าที่ควร

จากการปฏิบัติงานตามนโยบายและแผนงานหลักในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยรวมพบว่าสามารถดำเนินงานได้สอดคล้องตามนโยบายเนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา มีนโยบายร่วมทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปในรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ โดยผลการดำเนินงานตามแผนงานหลักในแต่ละด้านมีดังนี้คือ

ด้านการส่งเสริมคุณภาพด้านผลิตภัณฑ์อาหารและยา

- ด้านคุณภาพมาตรฐานของอาหารและยา

จากการดำเนินงานของ สสจ. เชียงใหม่ พบว่าด้านยานั้นเข้ามาตรฐานตามเกณฑ์คือร้อยละ 90 และ 93.3 ในปี 2542 และ 2543 ตามลำดับ ส่วนด้านอาหารยังทำได้ไม่ถึงร้อยละ 90 ตามเกณฑ์ เพราะอาหารมีหลายชนิด และมีสารที่ใส่เจือปนหลายประเภท ทำให้ตรวจได้ไม่ครบ

- ด้านการยกระดับการผลิตของผู้ประกอบการด้านอาหารและยาให้ได้ GMP

ในแผน ๗ 8 อข. ได้มีการประกาศใช้ GMP เป็นกฎหมาย โดยจากการดำเนินงานของ สสจ. เชียงใหม่ พบว่า สามารถดำเนินการได้ผลดีในผู้ประกอบการรายใหม่ มากกว่าผู้ประกอบการรายเก่า สำหรับเกณฑ์วัดผลการดำเนินงานคือ ผู้ประกอบการต้องได้ GMP ร้อยละ 100 โดยผู้ประกอบการรายใหม่ได้ GMP ร้อยละ 100 ส่วนผู้ประกอบการรายเก่าได้ GMP เพียงร้อยละ 60 เท่านั้น

จากการดำเนินงานของส่วนภูมิภาค (75 จังหวัดของประเทศไทย) ประจำปีงบประมาณ 2541 พบว่า สถานที่ผลิตยาแผน ปัจจุบัน พบเข้าเกณฑ์ GMP คิดเป็นร้อยละ 81.05 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ ที่ ต้องเข้าเกณฑ์ มาตรฐาน GMP ร้อยละ 100 สำหรับ สถานที่ผลิตน้ำบริโภค พบเข้าเกณฑ์มาตรฐานตามเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิต คิดเป็นร้อยละ 74.09 ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่ ต้องเข้าเกณฑ์มาตรฐานฯ ร้อยละ 60

- ด้านการประสานความร่วมมือในการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานของ สสจ. เชียงใหม่ พบว่ามีความร่วมมือของการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารและยาของภาครัฐและเอกชน โดยรวมดีขึ้นเนื่องจาก Compliance Policy คือข้อตกลงร่วมดำเนินการที่มีการทำทุกปีทำให้มีการทำงานเป็นทีมมากขึ้น และดำเนินงานในรูปแบบที่เหมือนกันทั้งประเทศ แต่เนื่องจากมีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน อีกทั้งการประสานงานระหว่างหน่วยงานยังไม่ดีและทั่วถึงเพียงพอ ทำให้การดำเนินงานยังไม่ชัดเจนและบรรลุผลเท่าที่ควร

ด้านการส่งเสริมคุณภาพด้านผลิตภัณฑ์ด้านผู้ประกอบการ

- ด้านกำกับดูแลสถานประกอบการ ให้ดำเนินการถูกต้องตามกฎหมาย

จากการดำเนินงานของ สสจ. เชียงใหม่ พบว่าผู้ประกอบการมีการจำหน่ายถูกต้องประมาณร้อยละ 70-80 โดยจากการตรวจสอบผลิตภัณฑ์ที่วางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ก็ยังพบว่าสินค้าหลายๆชนิดมีปัญหาการหมดอายุ การเสื่อมคุณภาพ และไม่มีทะเบียนจำหน่ายอยู่ สำหรับการดำเนินการทางกฎหมายแก่ผู้ประกอบการที่ฝ่าฝืนกฎหมาย พบว่ามีความชัดเจนพอสมควรเนื่องจากมีการใช้ข้อตกลงร่วมปฏิบัติการระหว่าง อย. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลการดำเนินงานพบว่าอาหารเป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่มีการดำเนินการทั้ง ดักเตือน ปรับ และสั่งฟ้องสูงสุด รองลงมาคือ ยาและสารเสพติดตามลำดับ จากการดำเนินงานโครงการร้านชำปลอดยาอันตราย ในปี 2543 พบว่า การขายยาต้องห้าม ในร้านขายยาของชำในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด มีแนวโน้มลดลงชัดเจน โดยเฉพาะยาเสพติด วัตถุออกฤทธิ์ ยาชุด ยาฉีด ยาควบคุมพิเศษ แต่ยาปฏิชีวนะ ยาไม่มีทะเบียน ยังลดลงไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากยาสามัญประจำบ้านบางส่วนได้เข้าไปทดแทนยาอันตรายประเภทต่าง ๆ ในร้านชำ

- ด้านการพัฒนาสถานที่จำหน่ายยาให้เป็นแหล่งบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพ และ การยกระดับสถานที่ผลิตอาหารให้มีสุขลักษณะที่ดี

จากการดำเนินงาน ของ สสจ. เชียงใหม่ พบว่า ด้านยา ได้มีการตรวจสอบสถานที่ร้านขายยาประเภทต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ และมาตรฐานร้านขายยาอยู่ในระดับที่น่าพอใจ เนื่องจากในปี 2542 มีโครงการร้านขายยาพัฒนา มีการพัฒนาปรับปรุงสถานที่ พัฒนาด้านข้อมูลวิชาการมากขึ้น และมีการออกตรวจแนะนำ ให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งได้มีการพัฒนาแบบตรวจร้านขายยาประเภทต่าง ๆ ขึ้นใหม่ มีรายละเอียดที่ชัดเจนสามารถใช้ประกอบการตรวจสอบได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ สสจ. เชียงใหม่ ยังได้พัฒนาระบบการตรวจร้านขายยาโดยใช้แบบมาตรฐานการตรวจขึ้นมาในปี 2543-2544 เพื่อแก้ไขการตรวจร้านของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีการปฏิบัติไม่เหมือนกัน รวมทั้งเป็นตัวชี้วัดคุณภาพของร้านขายยานั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ในส่วนการพัฒนาระบบ

การผลิตอาหาร ในปี 2542 ได้มีการพัฒนาแบบตรวจ GMP ของโรงงานผลิตอาหารประเภทต่าง ๆ เช่น แบบตรวจ GMP ของโรงงานน้ำดื่ม แบบตรวจ GMP ของกลุ่มอาหารสำเร็จรูป (พป,พท) ซึ่งจะ ทำให้การตรวจสอบสถานที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ส่วนโรงงานน้ำดื่มนั้น ได้มีการนำระบบ HACCP มาแก้ไขปัญหาการผลิตและยกระดับการผลิต นอกจากนี้ยังได้มีการดำเนินงานส่งเสริมคุณภาพของผลิตภัณฑ์สุขภาพในโครงการ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์โดย ได้มีการอบรมความรู้ด้าน GMP แก่กลุ่มแม่บ้านต่างๆ ในปี 2544 กลุ่มงานได้จัดทำโครงการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการด้านอาหารและยาพัฒนาปรับปรุงสถานประกอบการของตนเองหลังจากได้รับใบอนุญาตไปแล้ว ยกเว้นเข้าสู่ระบบ GMP ทุกแห่ง ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมที่สถานประกอบการทุกแห่งต้องเข้าสู่ระบบนี้ในปี 2546

- ด้านการส่งเสริมยาแผนโบราณและสมุนไพร

จากการดำเนินงาน ของ อย. ได้มีการปรับปรุงรายการยาสามัญประจำบ้านของยาแผนโบราณให้มีเพิ่มมากขึ้นและมีความชัดเจนในการขอขึ้นทะเบียนตำรับยามากยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมให้มีการใช้ยาแผนโบราณอย่างแพร่หลายมากขึ้นสำหรับการรักษาอาการเจ็บป่วย เล็กๆน้อยๆทดแทนการใช้ยาแผนปัจจุบัน เริ่มจัดทำบัญชียาจากสมุนไพรไว้ในรายการบัญชียาหลัก แห่งชาติ จัดทำหลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิตยาจากสมุนไพร เพื่อยกระดับมาตรฐานของ ผู้ผลิตยาแผนโบราณและยาสมุนไพรภายในประเทศและเป็นการส่งเสริมการส่งออกยาจาก สมุนไพร รวมถึงจัดทำ monograph ของสมุนไพรไทยตีพิมพ์ใน Thai Herbal Pharmacopoeia

จากการดำเนินงาน ของสสจ.เชียงใหม่ พบว่า ปัญหาที่พบในการด้าน ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตยาแผนโบราณ ยาสมุนไพรมีหลายประการดังนี้คือ 1) โรงพยาบาล ของรัฐยังมีการบรรจุ บุคลากร อายุรเวช, เกษัชยาแผนโบราณ ไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร 2) การขอขึ้นทะเบียน ตำรับยาสมุนไพรยากมาก เพราะกฎหมายกำหนดให้ผู้ผลิตยาสมุนไพรต้องขออนุญาตเป็น โรงงานผลิตยา จะผลิตในบ้าน หรือได้ทุนบ้านไม่ได้ และต้องผลิตให้ได้ GMP ซึ่งทำได้ยาก และมี ค่าใช้จ่ายสูง ผู้ผลิตบางรายก็ไม่สามารถผลิตได้ ทำให้ยังมีปัญหาผู้ประกอบการลักลอบขาย ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนในท้องตลาดอยู่เนื่องจากกฎหมายด้านสมุนไพรยังไม่ เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรเท่าที่ควร

ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้บริโภค

- ด้านการกำกับดูแลข้อมูลด้านฉลากและเอกสารกำกับอาหารและยาให้มีข้อมูลถูกต้องครบถ้วน

จากการดำเนินงานของส่วนภูมิภาค (75 จังหวัดของประเทศไทย) ในปีงบประมาณ 2541 ในด้านการตรวจเฉพาะฉลากอาหารควบคุมเฉพาะ 251,205 ตัวอย่าง พบถูกต้อง ร้อยละ 86.25 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ต้องมีฉลากถูกต้อง ร้อยละ 90 ส่วนฉลากอาหารกำหนดคุณภาพมาตรฐาน ฉลากอาหารทั่วไป และฉลากดองขงอนามัย ไม่มีการรายงานการตรวจ

จากการดำเนินงานของสสจ.เชียงใหม่ พบว่ายังทำได้ไม่ทั่วถึงและยังไม่บรรลุตามเกณฑ์ของ อย. คือ อาหารและยามีการแสดงฉลากถูกต้องเกินร้อยละ 90 โดยอาหารและยาส่วนใหญ่มีการแสดงฉลากถูกต้องเพียงร้อยละ 78.9 และ จากการส่งตรวจตัวอย่างยา พบว่าแสดงฉลากถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 88.9

- ด้านการควบคุมดูแลกระบวนการส่งเสริมการขายโดยเฉพาะอย่างยิ่งการขายตรงและการโฆษณาให้มีข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงครบถ้วน

จากการดำเนินงานของสสจ. เชียงใหม่ ในปี 2543 พบปัญหาหลายประการ คือ การโฆษณาโอ้อวด ข้อมูล, สรรพคุณเกินความจริง, การโฆษณาโดยไม่ได้รับอนุญาต, การโฆษณาแอบแฝง เป็นต้น ในส่วนของการติดตามตรวจสอบทำได้ยาก เพราะลักษณะ MLM ไม่รู้ว่าขายที่ไหนทำให้หาหลักฐานเอาผิดได้ยาก

จากการดำเนินการ โครงการพัฒนาศักยภาพผู้บริโภคของ อย. ได้เน้นการเพิ่มศักยภาพความเข้มแข็งแก่ผู้บริโภค โดยสนับสนุนให้มีการดำเนินงานโดยผ่านองค์กร เช่น องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อผู้บริโภค โรงเรียน สถาบันการศึกษา สมาคมผู้ประกอบการ และองค์กรต่างๆ โดยมีการดำเนินโครงการต่าง ๆ ได้แก่ โครงการพัฒนาศักยภาพผู้บริโภค โครงการเสริมสร้างควมตื่นตัวในการปกป้องสิทธิผู้บริโภค โครงการสายด่วนผู้บริโภค โครงการประชาสัมพันธ์เชิงรุกทางหนังสือพิมพ์ การประสานบริการเรื่องร้องเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลร้องเรียน การเผยแพร่ความรู้ด้านการคุ้มครองผู้บริโภคผ่านสื่อต่างๆ งานด้านระบบสารสนเทศ โครงการอ่านฉลากก่อนซื้อ โครงการรณรงค์ อ่านฉลากโภชนา

จากผลการปฏิบัติงานตามนโยบายในแต่ละด้านและความเห็นของผู้ปฏิบัติงานและผู้บริโภคเกี่ยวกับนโยบายและการปฏิบัติงาน สามารถวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงานตามนโยบายการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารและยาในแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้ว่าการ

ดำเนินงานของผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่สอดคล้องตามนโยบายแต่การดำเนินงานในบางด้านยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร ได้แก่

- ด้านข้อมูลข่าวสาร หน่วยงานภาครัฐซึ่งรับผิดชอบด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ยังไม่สามารถให้ข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอเกี่ยวกับอันตรายที่อาจเกิดจากอาหารและยาที่คุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการให้ข้อมูลยังไม่ครอบคลุม ขาดความต่อเนื่องไม่ทันต่อสถานการณ์เท่าที่ควร และทิศทางการเผยแพร่ข้อมูลยังไม่ชัดเจน รวมถึงการให้ข้อมูลข่าวสารยังไม่เป็นระบบที่นำไปสู่การปรับกระบวนการคิดของผู้บริโภคเพื่อนำไปสู่การรู้จักที่จะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับอาหารและยาคด้วยตนเอง

- ด้านคุณภาพ มาตรฐานอาหารที่มีจำหน่ายในท้องตลาด หน่วยงานภาครัฐยังไม่สามารถเฝ้าระวังคุณภาพและราคาอาหารในท้องตลาด ได้อย่างทั่วถึง ตามมาตรฐานเพราะอาหารมีหลายประเภทและบางชนิดก็มีค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบสูงและมีขั้นตอนการตรวจที่ซับซ้อน เช่น น้ำดื่ม น้ำแข็ง ของคอง และเนื้อสัตว์ ดังนั้นควรมีการแก้ไขข้อกำหนดเกี่ยวกับการตรวจสอบชนิดและปริมาณของอาหารให้เหมาะสม

- ด้านการดำเนินธุรกิจ ที่หลีกเลี่ยงกฎหมายควบคุมการโฆษณา หน่วยงานภาครัฐยังควบคุมการขายตรงและโฆษณาได้ไม่ทั่วถึง เพราะไม่ทราบแหล่งขายที่แน่นอน ทำให้ข้อมูลที่ผู้บริโภคได้รับไม่สามารถตรวจสอบได้ ดังนั้นจึงควรเน้นป้องกันที่ผู้บริโภคมกกว่าผู้ประกอบการ โดยการให้ความรู้แก่ผู้บริโภค ให้รู้เท่าทันไม่หลงเชื่อการขายตรงหรือโฆษณาที่หลอกลวง หรือเกินจริง เช่นการใช้โฆษณาด้านโฆษณา เช่น โครงการอ่านฉลากก่อนซื้อของ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา รวมทั้งควรให้ความรู้ว่าเมื่อเกิดปัญหาแล้วต้องการจะไปร้องเรียน ควร ไปร้องเรียนที่ไหน และดำเนินการอย่างไรบ้าง

- ด้านบทลงโทษตามกฎหมาย กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคด้านอาหารและยาในยังไม่มียกกำหนดโทษที่เหมาะสมเท่าที่ควร ดังนั้นจึงควรแก้ไขให้เหมาะสมและอาหารไทยบางชนิดก็ไม่ได้มาตรฐานตามข้อกำหนดสากลเนื่องจากปัญหาต่าง ๆ เช่น สภาพภูมิอากาศต่างกัน ทำให้มีปัญหาเรื่องการกำหนดวันหมดอายุต่าง ๆ ดังนั้นจึงควรมีการขอขึ้นแก้ไขมาตรฐานอาหารแต่ละชนิดเป็นรายการไป นอกจากนี้ยังพบปัญหาผู้ประกอบการลักลอบขายผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนในท้องตลาดอยู่เนื่องจากกฎหมายด้านสมุนไพรยังไม่เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรเท่าที่ควร ดังนั้น ควรมีการแก้ไขกฎหมายด้านการผลิตสมุนไพรให้ชัดเจน ให้มีการแบ่งลักษณะภูมิปัญญาไทยให้ชัดเจนเป็นระบบ โดยมีกฎหมายมารองรับ

- ด้านการพัฒนาผู้บริโภค ในกลุ่มผู้บริโภคยังไม่มีมารวมตัวกันเท่าที่ควร ทำให้ขาดพลังในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์แห่งสิทธิผู้บริโภค สิ่งที่ปรากฏคือมีองค์กรที่เกี่ยวกับผู้บริโภคเกิดขึ้นน้อยมาก และที่เกิดขึ้นแล้วก็ยังไม่มีความเข้มแข็งพอ แม้จะได้รับแรงหนุนจากภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในหลายๆด้านก็ตาม เพราะหากผู้บริโภครวมตัวกันเป็นองค์กรผู้บริโภคในชุมชนของตนก็จะมีพลังในการจัดการเรียนรู้ให้สมาชิกของชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับนโยบายและการปฏิบัติงานที่นำมาสู่ความต้องการและข้อเสนอแนะของผู้บริโภคและผู้ปฏิบัติงาน อันเป็นการแสดงทิศทาง นโยบาย และการปฏิบัติงาน คุ่มครองผู้บริโภคด้านอาหารและยาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ของผู้บริโภคและผู้ปฏิบัติงาน ดังนี้

- ด้านการบังคับใช้กฎหมาย ควรมีการแก้ไขกฎหมายด้านพรบ.ยาและพรบ.อาหารให้เหมาะสม ทันต่อ เหตุการณ์ให้มากขึ้น โดยให้มีความเป็นธรรม ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้จริงให้มากขึ้น รวมถึงมีความเข้มงวดและกวดขันให้มีการดำเนินการด้านการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารและยาอย่างเข้มแข็งและจริงจังมากขึ้น

- ด้านการประสานความร่วมมือในการดำเนินงาน ควรมีการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐและภาคประชาชน ในการดำเนินงานตามนโยบายแห่งชาติการคุ้มครองผู้บริโภคอาหารและยาที่มีประสิทธิภาพ โดยเน้นการประสานงานแบบพหุภาคีที่ชัดเจน มีความต่อเนื่อง และมีการแลกเปลี่ยนและเชื่อมโยงข้อมูลในการดำเนินงานระหว่างกันและกันให้มากขึ้น

- ด้านกำลังคนและอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ รัฐควรมีการเพิ่มกรอบจำนวนเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหาร และยาให้เหมาะสม เพียงพอกับปริมาณงานที่รับผิดชอบ และ ควรเน้นในด้านการให้ขวัญกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ให้มากขึ้น เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

- ด้านข้อมูลข่าวสาร ควรมีการกระจายข้อมูล ข่าวสารด้านอาหารและยาแก่ผู้บริโภคให้มากขึ้น และควรมีการกลั่นกรองโฆษณาตามสื่อต่างๆ ให้มีข้อมูลที่ถูกต้องความจริงให้มากขึ้นและมีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจน และมีการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ ที่เข้มแข็ง เด็ดขาด ในการดำเนินการกับผู้ประกอบการให้ชัดเจนความเสียหาย กรณีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากการหลงเชื่อในการบริโภคอาหารและยานั้นๆตาม โฆษณาดังกล่าว

- ด้านการควบคุมดูแลคุณภาพมาตรฐานและสนับสนุนผู้ประกอบการ ควรมีการควบคุมการผลิตอาหารและยาให้มีคุณภาพมาตรฐานปลอดภัยต่อผู้บริโภคและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม รวมถึงควรมีกฎที่ชัดเจนในการสนับสนุนการผลิตและการบริโภคผลิตภัณฑ์ด้านอาหารและยาที่

ปลอดภัย ปลอดภัย หรือ เป็นอาหารเพื่อสุขภาพ อันเป็นทางเลือกที่จะทำให้ผู้บริโภคได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์และปลอดภัยต่อสุขภาพ

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบนโยบายด้านอาหารและยาในแผนฯ 8 และ 9

ด้านนโยบาย ในแผนฯ 8 และ 9 มีความแตกต่างกันคือ นโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เน้นการส่งเสริมคุณภาพผลิตภัณฑ์และพัฒนาศักยภาพผู้บริโภค และซึ่งคล้ายคลึงกันกับนโยบายในแผนฯ 9 แต่ในแผนฯ 9 จะเน้นการส่งเสริมการคุ้มครองผู้บริโภคมากขึ้นกว่าแผนฯ 8 โดยการสร้างและพัฒนาระบบการให้ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพที่ ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงได้สะดวก โดยเฉพาะในเรื่องผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ การใช้ยา เทคโนโลยี ราคาของสินค้าและบริการ ควบคู่ไปกับการพัฒนาภาคการมีส่วนร่วมของประชาชน อาสาสมัคร องค์กร พัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรผู้บริโภคเป็นหลัก

ด้านแผนงาน แผนฯ 9 มีการปรับปรุงแผนงานเพิ่มขึ้นจากแผนฯ 8 โดยมีการระดมมาตรการชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพผลิตภัณฑ์ ทำให้สามารถประเมินผลการปฏิบัติงานได้ชัดเจนมากขึ้นกว่า ในแผนฯ 8 และในแผนฯ 9 ได้เน้นให้ผู้ประกอบการได้รับใบอนุญาต/ขึ้นทะเบียน/ใบรับรองได้รวดเร็วมากขึ้น และเน้นการส่งเสริมคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้มีศักยภาพในการแข่งขันเพื่อการส่งออกมากขึ้น รวมถึงในแผนฯ 9 ได้เน้นให้มีการพัฒนาศักยภาพของผู้บริโภคและการพัฒนาองค์กรและวิชาการมากขึ้นจากในแผนฯ 8

ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาได้มีข้อเสนอแนะในการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารและยา คือ ควรให้มีกฎหมายที่กำหนดให้มีองค์กรอิสระผู้บริโภค เพื่อเป็นหลักประกันในความเป็นกลางในการตัดสินกรณีร้องเรียนเกี่ยวกับผู้บริโภค และเป็นองค์กรที่จะมากำหนดทิศทาง นโยบาย และการปฏิบัติงานด้านผู้บริโภคการ รวมทั้ง สนับสนุนให้มีองค์กรผู้บริโภคในภาคประชาชนให้ทั่วทุกจังหวัด ตลอดจนการสนับสนุนให้องค์กรผู้บริโภคเหล่านั้นมีความเข้มแข็ง สามารถดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง